

KAROL JUSZKA

PROPOZYCJE ZMIAN W STOSOWANIU
WARUNKOWEGO UMORENIA POSTĘPOWANIA KARNEGO
NA PODSTAWIE WYNIKÓW ANALIZY BADAŃ WŁASNYCH
EFEKTYWNOŚCI TEJ INSTYTUCJI

Instytucja warunkowego umorzenia postępowania karnego jest oryginalną polską instytucją, definiowaną jako zwolnienie sprawcy od wydania wyroku skazującego¹, najłagodniejszy środek reakcji na czyn sprawcy². A. Zoll trafnie podkreśla, że cecha „warunkowości” nie jest związana z samą decyzją warunkowo umarzającą postępowanie, lecz ze specyficznym charakterem przesłanki tej decyzji, wyrażającym się w jej dynamiczności, w możliwości jej dezaktualizacji z powodów zaszłych po wydaniu orzeczenia³.

M. Leonieni i W. Michalski definiują efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego, jako stosunek pomiędzy celami (zadaniami) przepisów

Dr KAROL JUSZKA – ul. Cechowa 12c, 30-614 Kraków; e-mail: karol_juszka@interia.pl

¹ Z. C w i ą k a l s k i, *Wybrane zagadnienia warunkowego umorzenia postępowania*, referat wygłoszony podczas IX Bielańskiego Kolokwium Karnistycznego „Środki związane z poddaniem sprawcy próbie”, Warszawa, 16 maja 2012 r., umieszczony na stronie internetowej „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych”: <http://www.czpk.pl/2012/05/18/zapis-video-ix-bielanskiego-kolokwium-karnistycznego-2012/> [dostęp: 6.11.2014].

² *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*, red. T. Bojarski, wyd. III, Warszawa 2008, s. 303.

³ A. Z o l l, *Charakter prawny orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1971, nr 1, s. 46; por. R. K o k o t, *Warunkowe umorzenie postępowania w projekcie reformy prawa karnego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 31 (1995), s. 65; K. N o w i c k i, *Warunkowe umorzenie postępowania a warunkowe zawieszenie wykonania kary*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 5 (2000), s. 37; P. K a c z m a r e k, T. R a z o w s k i, *Zaliczenie wykonywanych środków karnych w postępowaniu po podjęciu postępowania warunkowo umorzonego*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 5, s. 58; A. G a b e r l e, *Leksykon polskiej procedury karnej*, Gdańsk 2004, s. 322; A. M a r e k, *Wina a warunkowe umorzenie postępowania*, „Nowe Prawo” 1971, nr 5, s. 669; A. K r u k o w s k i, *Kilka refleksji wokół warunkowego umorzenia postępowania*, „Państwo i Prawo” 1968, z. 12, s. 968; J. K u t r z e b s k i, *Warunki umorzenia postępowania karnego a wynik próby*, „Palestra” 1974, nr 5, s. 57.

o badanej instytucji a ich realizacją, tj. wynikami ich stosowania w praktyce sądowej⁴. Przedmiotowa efektywność w koncepcji cytowanych autorów jest trójstopniowa, wyznaczona przez pomyślny wpływ okresu próby, niepopelnienie nowego przestępstwa i społeczne efekty warunkowego umorzenia⁵.

A. Zoll słusznie wskazuje na dwa zasadnicze względy wprowadzenia instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego do polskiego kodeksu karnego: humanitarny i utylitarny. Wzgląd humanitarny określony jest w ten sposób, że nie ma potrzeby zadawania dolegliwości w postaci kary za dokonane przestępstwo, jeśli dolegliwość ta nie jest środkiem prowadzącym do resocjalizacji, gdy sprawca ze względu na brak demoralizacji nie wymaga procesu resocjalizacyjnego, a inne względy (w szczególności waga czynu i społeczne oddziaływanie) nie usprawiedliwiają dolegliwości. Wzgląd utylitarny – zdaniem cytowanego autora – sprowadza się do tego, że kara krótkoterminowa, która mogłaby być orzeczona, nie pełniąc funkcji resocjalizacyjnej (brak wymaganego procesu resocjalizacji), może spełniać funkcję odwrotną, doprowadzić na skutek zetknięcia się skazanego z osobnikami demoralizowanymi do zmiany postaw w negatywnym kierunku. Zoll ponadto zwraca uwagę, że warunkowe umorzenie postępowania karnego znalazło się w polskim kodeksie karnym w wyniku doświadczeń nie tylko myśli prawniczej, ale też praktyki wymiaru sprawiedliwości, stojącej poprzednio przed trudnym dylematem w razie sądenia sprawcy niezdemoralizowanego, popełniającego drobne przestępstwa; bądź skazania i wymierzenia kary niecelowej i z tej racji niehumanitarnej, bądź oportunistycznego potraktowania sprawy poprzez bezwarunkowe umorzenie postępowania⁶.

Istotnymi zmianami w obowiązującym stanie prawnym jest wprowadzenie wyłącznej kompetencji sądu do stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego⁷ oraz formy wyroku jako jedynej przewidzianej dla orzekania tej in-

⁴ M. Leonieni, W. Michalski, *Efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce sądowej*, Warszawa 1975, s. 44.

⁵ Tamże, s. 44-45.

⁶ A. Zoll, *Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego*, Warszawa-Kraków 1973, s. 6-7; tenże [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, red. A. Zoll, wyd. IV, Warszawa 2012, s. 915; por. A. Marek, *Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego*, „Państwo i Prawo” 1970, z. 11, s. 940; K. Maksymowicz, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w projekcie zmian przepisów prawa karnego*, „Nowe Prawo” 1983, nr 3, s. 105; J. Skupieński, *Warunkowa reakcja karna w sprawach mniejszej wagi*, „Przegląd Prawa Karnego” 1992, nr 6, s. 47.

⁷ Zoll [w:] *Kodeks karny*, s. 914-915; por. Cwiakalski, *Wybrane zagadnienia*; P. Karadas, M. Rodzynkiewicz, *Projekt kodeksu karnego w świetle opinii sędziów i prokuratorów (część trzecia – środki karne, zasady wymiaru kar i środków karnych, powrót do przestępstwa oraz wolnościowe środki związane z poddaniem sprawcy próbie)*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy”

stytucji⁸, który wydany zarówno w trybie art. 341 § 5 k.p.k., jak i w trybie art. 414 § 1 k.p.k., nie jest wyrokiem skazującym⁹.

Celem artykułu jest przedstawienie propozycji własnych reformy prawa karnego, dotyczących zmian w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego w ramach obowiązujących przepisów, które obok propozycji własnych zmian w ustawowej konstrukcji badanej instytucji nawiązują do propozycji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotyczących kształtu niniejszej instytucji przedstawionych w uzasadnieniach jej projektów, poprzedzonych szeroką dyskusją na ten temat. Tytułowa grupa zmian została zaproponowana po analizie wyników badań własnych 405 spraw losowanych metodą losowania zespołowego wieloetapowego. Próba statystyczną był zbiór 405 spraw wylosowanych z 4050 spraw dotyczących instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego opatrzonych sygnaturą postępowań prowadzonych w sześciu powszechnych jednostkach organizacyjnych sądownictwa, należących do obszaru właściwości Sądu Okręgowego w Krakowie, wszczętych z oskarżenia publicznego w okresie od 1 lipca 2003 r. do 1 lipca 2009 r. z punktu widzenia pięciu sytuacji procesowych związanych ze sposobem zakończenia okresu próby (pomyślne zakończenie okresu próby, postanowienie o niepodejmowaniu warunkowo umorzonego postępowania karnego, postanowienie o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania

1996, nr 7-8, s. 100-101; T. B o j a r s k i, *Środki związane z poddaniem sprawcy próbie. Uwagi na tle rozwiązań k.k. z 1997 r.*, [w:] *Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Józefa J. Wąsika*, red. L. Bogunia, Wrocław 1999, s. 63; B. K u n i c k a - M i c h a l s k a, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970-1977*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982, s. 181-182; K. N o w i c k i, *Wybrane zagadnienia z zakresu warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu przed rozprawą główną w świetle przepisów nowego k.p.k.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 3 (1998), s. 135-136; W. W r ó b e l, *Wokół krytyki nowego kodeksu karnego*, „Państwo i Prawo” 1998, z. 9-10, s. 54-55; K. J u s z k a, *Sądowa ochrona praw człowieka w stosowaniu instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego* [w:] *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*, red. R. Sztychmiller, J. Krzywkowska. t. II, Olsztyn 2012, s. 273-278.

⁸ Z o 11 [w:] *Kodeks karny*, s. 916-917 oraz cyt. tamże: wyrok TK z dnia 16 maja 2000 r., P. 1/99, OTK ZU 2000 z. 4 poz. 11; W. W r ó b e l, A. Z o 11, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2012, s. 476-477; *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 297-467 k.p.k.*, t. II, wyd. IV, red. P. Hofmański. Warszawa 2011, s. 369; T. G r z e g o r c z y k, *Wydawanie wyroku na posiedzeniu w znowelizowanej procedurze karnej*, „Przegląd Sądowy” 2003, nr 9, s. 22, 28-29; K. N o w i c k i, *Kilka uwag o warunkowym umorzeniu postępowania na posiedzeniu w świetle nowelizacji procedury karnej z 10.01.2003 r.*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 16 (2004), s. 118.

⁹ Z o 11 [w:] *Kodeks karny*, s. 917 oraz cyt. tamże: postanowienie SN z dnia 1 marca 2004 r., V KK 373/03 OSNWSK 2004, t. I, poz. 437; Ć w i ą k a l s k i, *Wybrane zagadnienia*; K. N o w i c k i, *Brak wcześniejszej karalności za przestępstwo jako przesłanka stosowania warunkowego umorzenia postępowania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 19 (2006), s. 259; B. K u n i c k a - M i c h a l s k a [w:] *System prawa karnego. Kary i środki karne*, t. VI, red. M. Melezini, Warszawa 2010, s. 938. Zob. także wyrok SN z dnia 3 października 2008 r., III KK 167/2008, „Biuletyn Prawa Karnego” 2008, nr 13.

karnego, postanowienie o umorzeniu postępowania wykonawczego z powodu upływu okresu próby oraz okresu wskazanego w art. 68 § 4 k.k., postanowienie o umorzeniu postępowania wykonawczego z powodu śmierci oskarżonego). Do badań wylosowałem 4 sądy rejonowe (Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie, Sąd Rejonowy dla Krakowa-Krowodrzy w Krakowie – Wydział II Karny, Sąd Rejonowy dla Krakowa-Nowej Huty w Krakowie – Wydział II Karny, Sąd Rejonowy dla Krakowa-Podgórze w Krakowie – Wydział II Karny) i niepodlegający losowaniu ze względu na specyfikę Sąd Okręgowy w Krakowie (Wydział III Karny). Wskazane 6 jednostek organizacyjnych sądownictwa jest konsekwencją tego, że w jednym z pięciu sądów (Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie) przeprowadziłem badania w dwóch wydziałach (Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie – Wydział II Karny, Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie – Wydział XIV Karny).

Niniejsza problematyka zostanie przedstawiona poprzez kolejne etapy postępowania karnego.

Przedmiotowy kierunek zmian badanej instytucji należy zaprezentować za pomocą najważniejszych z 38 propozycji własnych dotyczących stosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego.

1. POSTULATY DOTYCZĄCE POSTĘPOWANIA MEDIACYJNEGO

Zmieniając stosowanie omawianej instytucji w zakresie postępowania mediacyjnego, należy – po pierwsze – przedstawić postulat własny objęcia ugodą postępowania mediacyjnego obu stron konfliktu.

Pojęcie „objęcia ugodą obu stron postępowania mediacyjnego” jest rozumiane w niniejszych badaniach własnych, jako dążenie do osiągnięcia w toku postępowania mediacyjnego relacji między stronami, które znajdują potwierdzenie w postanowieniach ugody zawartej w toku tego postępowania, w szczególności: „strony pojednały się”, „strony zobowiązują się do poprawnego zachowania się względem siebie”, „pokrzywdzeni oświadczają, że nie mają żadnych pretensji do oskarżonego”, „oskarżony przeprosił pokrzywdzoną, a pokrzywdzona przeprosiny przyjęła”, „strony pogodziły się, a pokrzywdzony nie żąda od oskarżonego żadnej rekompensaty”.

Badania własne 405 spraw odnotowują, że w 26 z 48 spraw, w których przeprowadzono postępowanie mediacyjne, postanowienia ugody, mające skutek przede wszystkim dla oskarżonego, były wcześniej proponowane przez pokrzywdzonych, a oskarżony jedynie akceptował jej warunki. W 22 sprawach przedmio-

towymi postanowieniami ugody objęto także pokrzywdzonych. Z punktu widzenia efektywności objęcie postanowieniami ugody zarówno oskarżonego, jak i pokrzywdzonego wyraźniej oddaje sposób wykonywania ugody przez oskarżonego oraz co najmniej ogranicza składanie przez pokrzywdzonych nieuzasadnionych wniosków o wszczęcie postępowania o podjęcie warunkowo umorzonego postępowania karnego.

Niecierpiący zwłoki jest także wysuwany w rozmowie z mediatorami postulat wydania jednolitego wzoru ugody postępowania mediacyjnego, obecnie jako załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych¹⁰ oraz w przyszłości jako załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, o którym stanowi art. 23a § 8 znowelizowanego k.p.k. w brzmieniu otrzymanym przez art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹¹.

W praktyce stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego należy podkreślić słuszne preferowanie mediacji bezpośredniej przy akceptacji mediacji pośredniej¹², traktowanej jako ostateczność.

2. POSTULATY DOTYCZĄCE KSZTAŁTU WYROKU WARUNKOWO UMARZAJĄCEGO POSTĘPOWANIE KARNE

Bezpośredni wpływ na efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego, a w szczególności na praktykę stosowania niniejszej instytucji, wywiera kształt wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne.

Pierwszą proponowaną, własną modyfikacją niniejszej praktyki jest wybór resytucji jako zasady wykonania zobowiązania do naprawienia szkody oraz nienakładanie świadczenia pieniężnego, kosztów sądowych na oskarżonych utrzymywanych przez inne osoby.

¹⁰ Dz. U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1020 z późn. zm.

¹¹ Dz. U. z 2013 r., poz. 1247.

¹² A. Kalisz, A. Zienkiewicz, *Mediacja sądowa i pozasądowa – zarys wykładu*, Warszawa 2009, s. 78; por. M. Wright, *Justice for Victims and Offenders. A Restorative Response to Crime*, Philadelphia 1991 oraz recenzja tej książki – E. Bięńkowska, *Recenzja książki M. Wright, Justice for Victims and Offenders. A Restorative Response to Crime. Milton Keynes. Philadelphia 1991*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1995, nr 9, s. 132-134 cyt. za: E. Bięńkowska, *Istota i znaczenie mediacji w prawie karnym*, [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga Pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999, s. 22-23; A. Górczyńska, *Mediacja w postępowaniu przygotowawczym*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 6, s. 121.

A. Zoll w swoich badaniach stwierdził wypadki, w których zobowiązanie do świadczenia na cele społeczne zostało nałożone w sposób wyraźnie niecelowy. Chodziło tu przede wszystkim o sytuację, kiedy podejrzany pozostaje na wyłącznym utrzymaniu innych osób. Cytowany autor słusznie podkreśla, że wykonanie obowiązku nie ma wtedy ani znaczenia wychowawczego, ani nie jest werykatorem postawionej prognozy¹³.

Analiza wyników badań własnych 405 spraw wskazuje na 91 spośród 405 sprawców (23%), u których zwraca uwagę powiązanie między utrzymywaniem sprawcy przez inne osoby (w większości przez członków rodziny lub współmałżonka) a nakładaniem zobowiązania do naprawienia szkody, świadczenia pieniężnego, kosztów sądowych w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne.

Wyniki niniejszej analizy można zestawić w dwóch grupach. Pierwsza z nich objęła 15 wyroków, zawierających jedynie oddanie pod dozór, nałożenie obowiązków ujętych w art. 72 § 1 pkt 2, 3, 5 k.k. lub orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów w okresie próby. Druga zaś obejmowała grupę 76 prawomocnych wyroków charakteryzujących się przedmiotowym nałożeniem zobowiązania do naprawienia szkody, orzeczeniem świadczenia pieniężnego, kosztów sądowych. W 6 z 76 przedmiotowych spraw, jednocześnie nałożono zobowiązanie do naprawienia szkody oraz orzeczono świadczenie pieniężne.

Przy analizie wyroków w sprawach należących do wspomnianej wyżej drugiej grupy, można powziąć wątpliwości w kwestii osobistego wykonania omawianych rozstrzygnięć w przedmiotowym wyroku. Przykładem wspomnianych wątpliwości była treść jednego z uzasadnień wydania postanowienia o niepodejmowaniu przedmiotowego postępowania z powodu wpłaty świadczenia pieniężnego przez matkę oskarżonego.

Następną propozycją własną zmiany stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego jest każdorazowe stosowanie podkreślanego w literaturze¹⁴

¹³ Zoll, *Materialnoprawna problematyka*, s. 187.

¹⁴ Zoll [w]: *Kodeks karny*, s. 931-932 oraz cyt. tamże A. Guzik, *Wpływ warunków materialnych sprawcy na nakładanie obowiązku naprawienia szkody*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002, z. 1, s. 127-140; M. Szczepaniec, J. Zygmunt, *Obowiązek naprawienia szkody w systemie środków probacyjnych*, [w:] *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Cwiąkałski, G. Artymiak, Warszawa 2010, s. 152; K. Maksymowicz, *Kilka uwag o obowiązku naprawienia szkody w prawie karnym*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 8 (2001), s. 112; Zoll, *Materialnoprawna problematyka*, s. 114-115, 184-185; Wróbel, Zoll, *Polskie prawo karne*, s. 475; *Prawo karne*, red. A. Grześkowiak, wyd. II, Warszawa 2009, s. 220; *System prawa karnego. Zagadnienia ogólne*, t. I, red. A. Marek, Warszawa 2010, s. 91; *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2008, s. 315; Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kra-

określania terminu i sposobu wykonania obowiązków i środków karnych w przedmiotowym wyroku. Mając na uwadze sposób wykonania, należy wymienić w praktyce takie elementy, jak adres beneficjenta i numer konta.

W badaniach własnych 405 spraw, w 11 z 54 spraw (20,4%), w których nałożono zobowiązanie do naprawienia szkody w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne, nie określono terminu jego wpłaty, a w 49 na 54 sprawy (90,7%) nie wskazano sposobu wpłaty zobowiązania do naprawienia szkody. W 19 na 54 sprawy (35,2%) nie określono dokładnego adresu podmiotu, na rzecz którego należy wpłacić przedmiotowe zobowiązanie. Ponadto w omawianych badaniach własnych jednym ze sposobów ukształtowania sposobu wykonania zobowiązania do naprawienia szkody orzeczonego wyrokiem warunkowo umarzającym postępowanie karne było w 4 sprawach podzielenie całościowej kwoty na raty i szczegółowe określenie zarówno kwoty, jak i terminu wpłaty każdej z rat.

W 316 z 405 spraw (78%), w których orzeczono świadczenie pieniężne w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne, w 190 spośród nich (60%) sąd nie wskazał terminu jego wykonania w przedmiotowym wyroku, a w 141 badanych sprawach (44,6%) nie określił sposobu wpłaty świadczenia pieniężnego.

ków 1999, s. 132 n., cyt. za: Z o 11 [w:] *Kodeks karny*, s. 932; *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 32-116 k.k.*, t. II, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 440; J. Skupiański, *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992, s. 285; A. Gubiński, Z. Welfeld, *Oceny spraw o drobne kradzieże umorzonych z mocy art. 27 k.k. i art. 26§1 k.k. (Wyniki badań aktowych)*, „Państwo i Prawo” 1976, z. 8-9, s. 159; Leonieni, Michalski, *Efektywność*, s. 68-69, 91; M. Leonieni, W. Michalski, *Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle ustawy i praktyki sądowej*, Warszawa 1972, s. 109; T. Kozioł, *Mechanizmy selekcji w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego* (rozprawa doktorska obroniona na WPiA UJ), Kraków 2007, s. 70; B. Polańska, T. Kozioł, *W sprawie określenia terminu spełnienia świadczenia pieniężnego stosowanego w ramach warunkowego umorzenia postępowania*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2008, z. 2, s. 213-221. Por. uchwała SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 17/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 59, cyt. za: *Prawo karne – część ogólna. Orzecznictwo*, red. M. Królikowski, K. Szczucki, Warszawa 2011, s. 499-500; uzasadnienie uchwały SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 17/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 59, cyt. za: Szczeplaniec, Zygmunt, *Obowiązek*, s. 154-155; wyrok SN z dnia 4 grudnia 2003 r., WA 55/03, OSNKW 2004, z. 2, poz. 21, cyt. za: Z o 11 [w:] *Kodeks karny*, s. 934-935; W. Marcinkowski, *Glosa do wyroku SN z dnia 4 grudnia 2003 r. WA 55/03*, „Prokurator” 2004, nr 1, cyt. za: *Prawo karne – część ogólna. Orzecznictwo*, s. 476; wyrok SA w Lublinie z dnia 27 września 2000 r., II AKA 180/00, OSA 2001, z. 11, poz. 82 oraz: M. Siwek, *Glosa do Wyroku SA w Lublinie z dnia 27 września 2000 r. II AKA 180/00*, „Palestra” 2003, z. 7-8, cyt. za: Z o 11 [w:], *Kodeks karny*, s. 932; uchwała Połączonych Izb Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 1976 r. – wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wzmoczenia ochrony interesów pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym w sprawach karnych z dnia 26 listopada 1976 r., VI KZP 11/75, OSNKW 1977, nr 1-2, poz. 1, teza V, pkt 22 oraz wyrok SN z dnia 13 grudnia 1988 r., WR 543/88, OSNKW 1989, nr 3-4, cyt. za: B. Kunicka-Michalska [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. G. Rejman, Warszawa 1999, s. 1090, 1092.

W jednej ze spraw w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne nie określono numeru konta podmiotu, na rzecz którego należy wpłacić świadczenie pieniężne, mimo że prokurator wskazał ten numer we wniosku o warunkowe umorzenie postępowania karnego.

Istotną z punktu widzenia dowodowego zmianą praktyki jest nakładanie obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego w formie pisemnej w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne.

Podstawą badań własnych spraw sądowych wskazujących na trafność postulatów orzekania obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego w formie pisemnej, jest analiza wyników przedmiotowych badań 24 spraw dotyczących postanowień ugody postępowania mediacyjnego, jak również dwóch w zakresie kształtu tego obowiązku w prawomocnym wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne. W pierwszej z tych dwóch spraw sąd nie określił sposobu i terminu wykonania obowiązku w przedmiotowym wyroku, mimo wyraźnego brzmienia art. 342 § 2 k.p.k. W związku z tym oskarżony wyjaśnił w postępowaniu wykonawczym, że sam zdecydował zarówno o sposobie przeproszenia (w obecności żony oskarżonego i dwóch świadków), jak i o jego terminie, podkreślając gotowość natychmiastowego wykonania tego obowiązku. Akta drugiej sprawy, mimo prawidłowego ukształtowania obowiązku przeproszenia pokrzywdzonego w przedmiotowym wyroku (3 miesiące od jego uprawomocnienia) oraz pomyślnego zakończenia okresu próby, nie zawierają potwierdzenia wykonania omawianego obowiązku.

3. POSTULATY WŁASNE DOTYCZĄCE POSTĘPOWANIA WYKONAWCZEGO

Niepokojąca jest praktyka sądów wydających postanowienie o niepodejmowaniu warunkowo umorzonego postępowania karnego lub postanowienie o podjęciu przedmiotowego postępowania w okresie próby z powodu uchylania się oskarżonego od wykonania w szczególności zobowiązania do naprawienia szkody lub świadczenia pieniężnego w sprawach, w których sąd nie określił terminu ich wykonania w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne.

Uzasadnieniem niniejszych postanowień wydanych na niekorzyść oskarżonego było stwierdzenie niewątpliwości uchylania się od zapłaty świadczenia pieniężnego, mimo predyspozycji do legalnego zdobycia środków pieniężnych na chociażby częściową zapłatę orzeczonej kwoty, jak również nieskontaktowanie się w żaden sposób z podmiotem, na rzecz którego należało wpłacić świadczenie

pieniężne co do terminu i sposobu wpłaty. Niniejszą argumentację podsumowano zawiedzeniem przez oskarżonego zaufania sądu, a także okazania przez niego lekceważenia obowiązującego porządku prawnego i prawomocnego wyroku sądu oraz szlachetnej społecznej inicjatywy.

Trafny jest pogląd M. Leonieniego, który stwierdza, że sąd powinien w orzeczeniu ustalić nie tylko okres próby, ale także termin wykonania zobowiązania. Zdaniem tego autora, jeżeli sąd nie określi tego terminu, zachodzi domniemanie, że jest on równy okresowi próby, a zatem sąd wykonujący orzeczenie nie może następnie własną decyzją, i to na niekorzyść oskarżonego, zmienić treść prawomocnego orzeczenia i ustalić krótszy termin¹⁵.

Analiza niniejszych postanowień prowadzi do sformułowania dwóch uwag. Po pierwsze – należy zaznaczyć, że przedmiotowe „uchylanie się oskarżonego od wykonania nałożonego zobowiązania do naprawienia szkody” czy „uchylania się oskarżonego od wykonania orzeczonego świadczenia pieniężnego” jest aktualne do momentu całościowej ich wpłaty lub do terminów wpłaty w pełnej wysokości poszczególnych rat, zgodnie z treścią prawomocnego wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne. Częściowa ich wpłata we wskazanym przypadku nieokreślenia terminu, może mieć znaczenie przed podjęciem przez sąd decyzji o wydaniu postanowienia o niepodejmowaniu warunkowo umorzonego postępowania karnego. Po drugie – wydaniem niniejszych prawomocnych postanowień w sposób niedopuszczalny skrócono termin wykonania świadczenia pieniężnego, uniemożliwiając oskarżonemu zgodne z prawem wykonanie prawomocnego wyroku warunkowo umarzającego postępowanie karne. W związku z tym należy podkreślić zasadność, mającej charakter obligatoryjny, decyzji ustawodawcy zawartej w art. 342 § 2 k.p.k. o określaniu przedmiotowego sposobu i terminu wykonania obowiązków w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne oraz trafności wskazanego wyżej postulatu własnego, dotyczącego synchronizacji art. 68 § 2 k.k. oraz art. 342 § 2 k.p.k. w tym zakresie poprzez dodanie w art. 342 § 2 k.p.k. po słowie „obowiązkach” słów „środki karne”.

Ostatnią z najważniejszych zmian praktyki stosowania badanej instytucji jest każdorazowe wszczęcie postępowania w przedmiocie podjęcia warunkowo umorzonego postępowania karnego bezpośrednio po terminie wskazanym w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie karne z powodu niewykonania przez oskarżonego w szczególności zobowiązania do naprawienia szkody, świadczenia pieniężnego. Niniejszą grupę obejmowało 48 z 405 spraw (11,9%), w których oskarżony z opóźnieniem wpłacił zarówno świadczenie pieniężne, jak i zobowiąza-

¹⁵ M. L e o n i e n i, *Podjęcie postępowania umorzonego warunkowo przez sąd*, „Problemy Wymiaru Sprawiedliwości” 1973, nr 2, s. 95.

59a k.k.¹⁹ należy ocenić co najmniej ostrożnie. Z jednej strony, w porównaniu z poprzednio obowiązującym art. 66§3 k.k. słusznie zrezygnowano z uzgodnienia między sprawcą a pokrzywdzonym sposobu naprawienia szkody, przeciwdziałając skuteczności potencjalnych nacisków sprawcy na pokrzywdzonego, oraz wprowadzono art. 59a § 2 k.k. Kontynuując niniejsze, na pozytywną ocenę zasługuje nowelizacja zawarta w art. 12 pkt. 1 i 2 powołanej wyżej ustawy z dnia 27 września 2013 r., polegająca na podwyższeniu w art. 66 § 2 k.k. górnej granicy ustawowego zagrożenia do pięciu lat oraz skreśleniu art. 66 § 3 k.k., przy jednoczesnym przeniesieniu przesłanki naprawienia szkody lub zadośćuczynienia wyrządzonej krzywdzie z art. 66 § 3 k.k. do art. 59a § 1 k.k. Wysoką efektywność przesłanki naprawienia szkody z art. 66 § 3 k.k. potwierdzają wyniki badań własnych, wskazujące, że we wszystkich 9 z 405 spraw, w których wystąpiło porozumienie opisane w art. 66 § 3 k.k., sprawca pomyślnie zakończył okres próby i okres z art. 68 § 4 k.k. W badanych sprawach nie zastosowano art. 341 § 3 k.p.k.

Z drugiej strony, z punktu widzenia wyników analizy badań własnych jedną z przyczyn braku efektywności jest brak ustawowego określenia konieczności przedłożenia potwierdzenia naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za wyrządzoną krzywdę w formie pisemnej, które w praktyce stosowania może być zasadnym argumentem o możliwości nacisków sprawcy na złożenie wniosku przez pokrzywdzonego.

Zmiana powołanego wcześniej, nowego kształtu art. 23a k.p.k. dotyczy podkreślenia możliwości przeprowadzenia postępowania mediacyjnego na każdym etapie postępowania karnego przez zastąpienie w art. 23a § 1 k.p.k. terminu „oskarżony” terminem „sprawca” oraz nowelizacja art. 23a § 1 k.p.k., wskazująca także na pisemną formę pouczenia przez dodanie po słowach: „po czym się ich poucza”, słów: „także pisemnie”.

Z aprobatą przyjęto zmiany wskazanego art. 107 § 3 k.p.k., wynikające z postulatów badań własnych w zakresie zrównania ugody postępowania mediacyjnego z ugodą zawartą przed sądem, do której stosuje się w trybie obowiązującego art. 107 § 1 k.p.k. nadanie na żądanie osoby uprawnionej klauzuli wykonalności orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji.

*

Podsumowując należy podkreślić, że nowatorski charakter badanej instytucji stał się przedmiotem szerokiej dyskusji, stanowiącej podstawę w szczególności

¹⁹ <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/194900/194903/194904/dokument96306.pdf>, s. 25 [dostęp: 6.11.2014].

do przeprowadzenia badań weryfikujących osiągnięcie celu warunkowego umorzenia postępowania karnego²⁰. Wprowadzenie do praktyki zaprezentowanych w niniejszym artykule najważniejszych postulatów własnych stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego, jako wynik analizy badań własnych 405 spraw dotyczących efektywności badanej instytucji, przyczyni się do usprawnienia jej stosowania oraz dalszego rozwoju warunkowego umorzenia postępowania karnego.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych, Dz. U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1020 z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2013 r., poz. 1247.

Orzecznictwo

Wyrok SN z dnia 3 października 2008 r., III KK 167/2008, „Biuletyn Prawa Karnego” 2008, nr 13.

Uchwała SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 17/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 59.

Uzasadnienie Uchwały SN z dnia 24 maja 2005 r., I KZP 17/05, OSNKW 2005, nr 7-8, poz. 59.

Post SN z dnia 1 marca 2004 r., V KK 373/03, OSNwSK 2004, t. I, poz. 437.

Wyrok SN z dnia 4 grudnia 2003 r., WA 55/03, OSNKW 2004, z. 2, poz. 21.

Wyrok SA w Lublinie z dnia 27 września 2000 r., II AKa 180/00, OSA 2001, z. 11, poz. 82.

Wyrok TK z dnia 16 maja 2000 r., P. 1/99, OTK ZU 2000, z. 4, poz. 11.

Wyrok SN z dnia 13 grudnia 1988 r., WR 543/88, OSNKW 1989, nr 3-4.

Uchwała Połączonych Izb Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 1976 r. – Wytoczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wzmożenia ochrony interesów pokrzywdzonego w postępowaniu sądowym w sprawach karnych z dnia 26 listopada 1976 r., VI KZP 11/75, OSNKW 1977, nr 1-2, poz. 1, teza V, pkt 22.

Literatura

B i e ń k o w s k a E w a: Istota i znaczenie mediacji w prawie karnym, [w:] U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga Pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyśkiewiczowi, red. O. Górniok, Katowice 1999, s. 19-27.

²⁰ K. J u s z k a, *Stan badań nad efektywnością instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego przez pryzmat sposobu zakończenia okresu próby*, [w:] *Tożsamość prawa karnego*, red. S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka, B. Orłowska-Zielińska, Olsztyn 2011, s. 670-677.

- Koziół Tomasz: Mechanizmy selekcji w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego (rozprawa doktorska obroniona na WPiA UJ), Kraków 2007.
- Krukowski Adam: Kilka refleksji wokół warunkowego umorzenia postępowania, *Państwo i Prawo* 1968, z. 12, s. 968-978.
- Kunicka-Michalska Barbara [w:] System prawa karnego. Kary i środki karne, red. M. Melezini, t. VI, Warszawa 2010, s. 917-1030.
- Kunicka-Michalska Barbara: [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, red. G. Rejman, Warszawa 1999, s. 1016-1104.
- Kunicka-Michalska Barbara: Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970-1977, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1982.
- Kutrzebski J.: Warunki umorzenia postępowania karnego a wynik próby, *Palestra* 1974, nr 5, s. 57-65.
- Leonieni Mikołaj, Michalski Wojciech: Efektywność warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce sądowej, Warszawa 1975.
- Leonieni Mikołaj, Michalski Wojciech: Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle ustawy i praktyki sądowej, Warszawa 1972.
- Leonieni Mikołaj: Podjęcie postępowania umorzonego warunkowo przez sąd, *Problemy Wymiaru Sprawiedliwości* 1973, nr 2, s. 93-102.
- Maksymowicz Krzysztof: Kilka uwag o obowiązku naprawienia szkody w prawie karnym, *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 8 (2001), s. 109-116.
- Maksymowicz Krzysztof: Warunkowe umorzenie postępowania karnego w projekcie zmian przepisów prawa karnego, *Nowe Prawo* 1983, nr 3, s. 105-113.
- Marcinkowski Wojciech: Glosa do wyroku SN z dnia 4 grudnia 2003 r., WA 55/03, *Prokurator* 2004, nr 1, s. 53-64.
- Marek Andrzej: Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego, *Państwo i Prawo* 1970, z. 11, s. 939-951.
- Marek Andrzej: Wina a warunkowe umorzenie postępowania, *Nowe Prawo* 1971, nr 5, s. 668-679.
- Nowicki Krzysztof: Brak wcześniejszej karalności za przestępstwo jako przesłanka stosowania warunkowego umorzenia postępowania, *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 19 (2006), s. 253-262.
- Nowicki Krzysztof: Kilka uwag o warunkowym umorzeniu postępowania na posiedzeniu w świetle nowelizacji procedury karnej z 10.01.2003 r., *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 16 (2004), s. 114-123.
- Nowicki Krzysztof: Warunkowe umorzenie postępowania a warunkowe zawieszenie wykonania kary, *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 5 (2000), s. 35-45.
- Nowicki Krzysztof: Wybrane zagadnienia z zakresu warunkowego umorzenia postępowania na posiedzeniu przed rozprawą główną w świetle przepisów nowego k.p.k., *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego* 3 (1998), s. 135-144.
- Polańska Barbara, Koziół Tomasz: W sprawie określenia terminu spełnienia świadczenia pieniężnego stosowanego w ramach warunkowego umorzenia postępowania, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2008, z. 2, s. 213-221.
- Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, red. T. Bojarski, Warszawa 2008.
- Prawo karne – część ogólna. Orzecznictwo, red. M. Królikowski, K. Szczucki, Warszawa 2011.
- Prawo karne, red. A. Grześkowiak, wyd. II, Warszawa 2009.
- Siwek Marek: Glosa do Wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 września 2000 r., II AKa 180/00, *Palestra* 2003, z. 7-8, s. 256-262.

- Skupiński Jan: Warunkowa reakcja karna w sprawach mniejszej wagi, *Przegląd Prawa Karnego* 1992, nr 6, s. 43-60.
- Skupiński Jan: Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym, Warszawa 1992.
- System prawa karnego. Zagadnienia ogólne, red. A. Marek, Warszawa 2010.
- Szczepaniec Maria, Zygmunt Julia: Obowiązek naprawienia szkody w systemie środków probacyjnych, [w:] Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian, red. Z. Cwiąkański, G. Artymiak, Warszawa 2010, s. 143-155.
- Wright Martin: Justice for Victims and Offenders. A Restorative Response to Crime, Philadelphia 1991.
- Wróbel Włodzimierz, Zoll Andrzej: Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2012.
- Wróbel Włodzimierz: Wokół krytyki nowego kodeksu karnego, *Państwo i Prawo* 1998, z. 9-10, s. 51-64.
- Zoll Andrzej: [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k., red. A. Zoll, wyd. IV, Warszawa 2012, s. 910-942.
- Zoll Andrzej: Charakter prawny orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1971, nr 1, s. 33-47.
- Zoll Andrzej: Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Warszawa–Kraków 1973.

PROPOZYCJE ZMIAN
W STOSOWANIU WARUNKOWEGO UMORZENIA POSTĘPOWANIA KARNEGO
NA PODSTAWIE WYNIKÓW ANALIZY BADAŃ WŁASNYCH
EFEKTYWNOŚCI TEJ INSTYTUCJI

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie propozycji własnych reformy prawa karnego dotyczących zmian w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego w ramach obowiązujących przepisów w nawiązaniu do propozycji Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotyczących kształtu niniejszej instytucji przedstawionych w uzasadnieniach jej projektów, poprzedzonych szeroką dyskusją na ten temat. Niniejsza grupa zmian, obok propozycji zmian w ustawowej konstrukcji badanej instytucji, została zaproponowana po analizie wyników badań własnych 405 spraw dotyczących efektywności instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego z lat 2003-2009 losowanych metodą losowania zespołowego wieloetapowego. Tytułowa problematyka przedstawiona jest poprzez kolejne etapy postępowania karnego.

Słowa kluczowe: warunkowe umorzenie postępowania karnego, badania spraw sądowych postulatory *de lege ferenda*, efektywność

DE LEGE FERENDA OWN POSTULATES OF CHANGING CRIMINAL POLICY
WITHIN THE AREA OF PRACTICAL APPLICATION OF THE LEGAL INSTITUTION
OF CONDITIONAL DISCONTINUANCE OF CRIMINAL PROCEEDINGS

S u m m a r y

The objective of this article is to present own postulates *de lege ferenda* concerning the action which should be undertaken in the area of effectiveness application of the conditional discontinuance of criminal proceedings within the framework of binding regulations. Own postulates will be presented as result of the author's own research of 405 court cases from 2003-2009 which were drawn using the multi-stage sampling method. Presentation will be connected with results of proposals of Polish Criminal Law Codification Commission. The presentation of the research issues will be analysed from the sequential stages of criminal proceedings.

Key words: institution of conditional discontinuance of criminal proceedings, research of court records, postulates *de lege ferenda*, effectiveness